

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เสนอในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจาก ตำรา บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการชุมชนของสถาบัน อุดมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ความหมายของการบริการชุมชน ลักษณะของการบริการ ชุมชนค่านิยมและวิธีการดำเนินงาน ลักษณะของการบริการชุมชนที่ดี การบริการ ชุมชนของนิสิตนักศึกษา สภาพทั่วไปและปัญหาของจังหวัดมหาสารคาม การศึกษาถึงปัญหา และความต้องการบริการชุมชนที่มีต่อบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา เอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

ความหมายของการบริการชุมชน

การบริการชุมชนมีชื่อเรียกหลายอย่างได้แก่ การบริการชุมชน

การบริการสังคม

การบริการสาธารณะ

และมหาวิทยาลัยภาคขยาย

เป็นต้น คำต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งนักวิชาการได้ให้ ความหมายไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. การบริการชุมชน หมายถึงกิจกรรมหรือหน่วยงานที่จัดทำโดยบุคคลากร สถาบัน และร่วมกับชุมชนเพื่อช่วยเหลือแก้ไข และปรับปรุงสภาพของชุมชนให้ดีขึ้นตาม ที่ชุมชนต้องการ

2. การบริการชุมชน หมายถึงกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่องซึ่งไม่คิดหน่วยกิต การวิจัยประยุกต์ การปรึกษาหารือ และงานพิเศษอื่น ๆ การเป็นกรรมการในกิจกรรม บางอย่างและกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อชุมชนโดยเฉพาะ

3. การบริการชุมชน หมายถึงการ จัดการศึกษาในระบบ หรือกิจกรรม
ที่จัดขึ้น เพื่อชุมชนโดยไม่คิดหน่วยกิต

4. การบริการสังคม หมายถึงการ ให้บริการต่าง ๆ นอกเหนือจากรายวิชา
ที่สอนในชั้นเรียนตามปกติ

5. การบริการสังคม หมายถึง

5.1 การช่วยเหลือสมาชิกในสังคมให้ช่วยเหลือตัวเองได้

5.2 เป็นการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการดำเนินชีวิต
ด้านการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกในสังคมมีความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีความเท่าเทียมกัน

6. การบริการสาธารณะ หมายถึง

6.1 กิจกรรมที่กำหนดขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการ ของประชาชน

6.2 กิจกรรมของสถาบันอุดมศึกษาที่ไม่ถือ เป็นการสอนหรือการอบรม

ตามระบบ

7. มหาวิทยาลัยภาคขยาย หมายถึงส่วนขยายของมหาวิทยาลัยในด้านการ
บริการทางวิชาการจากปกติ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้นักวิชาการและคณาจารย์ของ
มหาวิทยาลัยทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนโดยส่วนรวมหรืออย่างน้อยก็ต่อชุมชนที่มหาวิทยาลัย
นั้นตั้งอยู่ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2522 : 1)

จากความหมายของการบริการชุมชนข้างต้น สรุปได้ว่า การบริการชุมชน
เป็นกิจกรรมที่สถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้นนอกเหนือจากการ เรียนการสอนตามปกติโดยมี
วัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ในการปรับปรุงสภาพให้ดีขึ้น

ลักษณะการบริการชุมชน

- ก. เนื้อหาการให้บริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา
- ข. รูปแบบและวิธีการให้บริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา

เนื้อหาการให้บริการชุมชน ของสถาบันอุดมศึกษา

ในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาได้กำหนดภารกิจบริการชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ขอบข่ายเนื้อหาของ การบริการชุมชนที่สามารถจัดได้โดยสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วย

1. ด้านวิชาการทั่วไปที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ของประชาชนและการเป็นพลเมืองดี สถาบันอุดมศึกษาสามารถให้ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตามกฎหมายหน้าที่ของพลเมืองดี การเสียภาษีเงินได้ ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

2. ความรู้เกี่ยวกับนโยบายของรัฐ แผนงาน โครงการและกิจกรรม การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบทที่ต่องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน สถาบันอุดมศึกษาสามารถให้ความรู้ความเข้าใจรวมทั้งแนวปฏิบัติของประชาชนที่ควรให้ความร่วมมือกับรัฐบาล

3. ด้านทักษะและเทคนิคเพื่อการประกอบอาชีพ สถาบันอุดมศึกษาสามารถให้บริการและมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถของเยาวชนและประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่าง ๆ ทั้งด้าน การเกษตร อุตสาหกรรม คหกรรม และการประกอบธุรกิจ เป็นต้น

4. ด้านสุขภาพอนามัย สถาบันอุดมศึกษาสามารถให้ความรู้ความเข้าใจ และให้บริการแก่ประชาชนด้านสุขภาพอนามัย การปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ การป้องกันและรักษาโรคหรือการเจ็บป่วยขั้นพื้นฐาน การรับมือคุ้มกันจากโรคต่าง ๆ การปฏิบัติตนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย การกีฬา การปฏิบัติตนของหญิงมีครรภ์ การดูแลเลี้ยงเด็กเล็ก อาหาร น้ำ การสร้างและใช้ส้วม ที่อยู่อาศัย อุบัติภัยและการป้องกัน การดูแลผู้ป่วย นันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ การรักษาสุขภาพจิต

สถาบันอุดมศึกษาจะต้องจัดให้ประชาชนสามารถใช้เครื่องมือ สถานที่และบุคลากรของสถาบันในการบริการ สาธารณสุขและการพัฒนาชนบทตามนโยบายของรัฐบาล

มหาวิทยาลัยจะต้อง เป็นแหล่งวิทยาการที่ประชาชนสามารถค้นคว้า ได้ตาม ปรัชญา และนำไปใช้ประโยชน์ได้ (ทองจันทร์ หงส์คารมณ 2527 : 189)

5. ค่านิยมวัฒนธรรมและศาสนา สถาบันอุดมศึกษาสามารถดำเนินการให้ ความรู้ความเข้าใจและบริการแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการ เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมพื้นฐานของสังคม การแก้ปัญหาส่วนตัวและสังคมด้วยหลักคำสอนของ ศาสนา การสร้างน้ำใจและอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน สถาบัน อุดมศึกษาจะต้องทำหน้าที่อนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมและเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมและการอาศัยวัฒนธรรมเป็นรากฐานในการพัฒนาสังคม (เจดีย์ว มณีเลิศ 2529 : 26)

6. ค่านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้เจริญก้าวหน้าและ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีได้ไหลล้นในค่านการสร้างสรรคแต่เพียงประการ เดียว แต่การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของคนไทยยังมีลักษณะของการลอกเลียน ใช้เกิน ความจำเป็นโดยขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงไหลล้นเสียมากกว่าผลดี (นัยพินิจ คชภักดิ์ 2527 : 14 - 16) สถาบันอุดมศึกษา จึงควรทำหน้าที่ในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนและให้ประชาชนมีทักษะ ในการใช้เทคโนโลยีทั้งที่เป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการ ประกอบอาชีพ

7. ค่านการศึกษาทั่วไป สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดโครงการ เผยแพร่ ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ แก่ประชาชนทั่วไป และบุคลากรทางการศึกษาซึ่งถือเป็นการ ให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน (พะนอม แกวกำเนิก 2526 : 87 - 90)

รูปแบบและวิธีการให้บริการ ชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาสามารถบริการชุมชนได้ใน 4 ลักษณะคือ

1. การเผยแพร่ความรู้ เป็นการให้ความรู้แก่บุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การบรรยาย อภิปรายต่าง ๆ การจัดพิมพ์

หนังสือเผยแพร่ การที่อาจารย์และนิสิตนักศึกษาออกไปสู่ชนบทและ ชุมชนนอกสถาบัน
เป็นต้น

2. การให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือเป็นการให้ความรู้ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย
ไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น การเป็นวิทยากร เป็นกรรมการ เป็นที่ปรึกษา
องค์กรของรัฐ หรือวิสาหกิจเอกชน รวมทั้งการให้บริการด้านการวิจัย

3. การร่วมมือแก้ปัญหาชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบการบริการชุมชนเฉพาะ
ประเทศที่กำลังพัฒนาที่มหาวิทยาลัยไม่มีส่วนโดยตรงในการแก้ไข ปัญหาของประเทศ

4. การปรับปรุงสมรรถภาพของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่
การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา ซึ่งปฏิบัติกันทั่วไป (ไพฑูริย์ สันลารัตน์ 2526 :
348 - 349)

วิทยาลัยครูซึ่งเป็นสถานบันอุดมศึกษาที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย
จึงเลือกอันวยคอกการ จัดบริการชุมชนทั้งในคานวิชาการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
และการพัฒนาชนบทตามนโยบายของรัฐบาลด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ คือ

1. โครงการฝึกหัดครู เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมในชนบท โดยการส่งนักศึกษา
ออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาแต่ละระดับ นักศึกษาฝึกหัดครู
เหล่านี้จะจัดกิจกรรมการศึกษาต่าง ๆ โดยวางแผนที่รัดกุมและต่อเนื่อง กิจกรรม
การศึกษาที่กำหนดขึ้นจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาโรงเรียน
และพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามโครงการที่
แต่ละท้องถิ่นกำหนดขึ้น

2. โครงการบริการการศึกษาให้กับโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
ศึกษาโดยสนับสนุนให้อาจารย์และนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอน
การพัฒนางานวิชาการ ของโรงเรียน

3. การจัดตั้งโรงเรียนชาวบ้านขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
ในชนบทโดยใช้เวลาหลังเลิกเรียนของนักเรียนแล้ว การจัดโรงเรียนชาวบ้านอาจจัด

ในหลายรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนในชนบทได้เรียนรู้ทั้งวิชาชีพและวิชาการทั่วไปที่เหมาะสมจะนำไปใช้ในท้องถิ่นของตนเอง

4. การกำหนดโครงการพิเศษขึ้นเพื่อดำเนินการในหมู่บ้านชาวชนบทโดยประสานงานกับองค์กรของหมู่บ้าน เพื่อร่วมกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนตามที่ชาวบ้านต้องการ

5. จัดหน่วยเคลื่อนที่เพื่อดำเนินการ ค่ายชุมนุมหมาย เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพประชาชนในท้องถิ่นเป้าหมายของการพัฒนาชนบท

6. การบริการทางคำปรึกษาและข่าวสารผ่านสื่อมวลชน เช่น วิทยุและโทรทัศน์

7. การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมบุคลากร ในด้านต่าง ๆ เพื่อบริการแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน

8. จัดการศึกษาหรือจัดสอนเป็นรายวิชาเฉพาะ ตามความต้องการของกลุ่มผู้สนใจในช่วงเวลาอกเวลาเรียนภาคปกติหรือในช่วงปิดภาคเรียน

9. จัดงานขึ้นเป็นครั้งคราวในสถานบันอุดมศึกษา เพื่อให้ความรู้ทั่วไปแก่ประชาชน ลักษณะของการจัดอาจจะเป็นการแสดงนิทรรศการ การสาธิต เป็นต้น

10. จัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้นในสถานบันอุดมศึกษา เพื่อทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าสำรวจ วิจัย ในสาขาวิชาต่าง ๆ

11. จัดสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่องานอาชีพ งานพัฒนาคุณภาพประชากร งานพัฒนาชุมชนในสถานบันอุดมศึกษาและเผยแพร่ผลงานนั้น ๆ ต่อชุมชน

12. จัดบริการโดยตรงให้แก่ชุมชน เช่น การจัดดนตรี การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม จัดที่อ่านหนังสือ จัดห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นต้น (พะยอม แก้วกำเนิด 2526 :

ในปีงบประมาณ 2527 สถาบันอุดมศึกษาทั้งที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการได้ให้บริการชุมชนในลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 448 โครงการ ดังรายละเอียดดังนี้

1. จากการแบ่งประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็น 3 ประเภทคือ ประเภทการศึกษาขั้นพื้นฐานและต่อเนื่อง ประเภทให้ข่าวสารและข้อมูล และประเภทให้ความรู้และทักษะวิชาชีพ ปรากฏว่าสถาบันอุดมศึกษาให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 ประเภทคือ ประเภทให้ข่าวสารและข้อมูล และประเภทให้ความรู้และทักษะวิชาชีพ

2. สถาบันอุดมศึกษาที่ให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนประกอบด้วยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 14 สถาบัน สถาบันอุดมศึกษาเอกชน 2 สถาบัน สถาบันอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการคือวิทยาลัยครู 9 แห่ง วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา 10 วิทยาเขต ปีงบประมาณ 2527 สถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้มีโครงการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งสิ้น 448 โครงการ

3. โครงการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัด ประเภทให้ความรู้และทักษะวิชาชีพ 238 โครงการ เป็นโครงการอบรมวิชาชีพ 77 โครงการคิดเป็นร้อยละ 32.35 ของโครงการประเภทนี้ และเป็นโครงการอบรมที่มีใช้วิชาชีพ 161 โครงการคิดเป็นร้อยละ 67.65 ของโครงการประเภทนี้ โครงการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทให้ข่าวสารและข้อมูล 122 โครงการ แบ่งเป็นโครงการนิทรรศการทางวิชาการ 57 โครงการคิดเป็นร้อยละ 27.14 โครงการจัดเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ 39 โครงการคิดเป็นร้อยละ 18.57 และโครงการสาธิต 26 โครงการคิดเป็นร้อยละ 12.38

4. เมื่อได้จำแนกโครงการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามการแบ่งมาตรฐานสาขาการศึกษาระหว่างประเทศของยูเนสโกจะได้ดังนี้ สาขาสุขภาพ อนามัยและการแพทย์ 70 โครงการคิดเป็นร้อยละ 15.63 รองลงมาเป็นสาขาศึกษาศาสตร์และการฝึกหัดครู 64 โครงการคิดเป็นร้อยละ 14.28 สาขามนุษยศาสตร์ 57 โครงการคิดเป็นร้อยละ 11.68 และสาขาการเกษตร 51 โครงการคิดเป็นร้อยละ 11.38

5. โครงการศึกษานอกระบบโรงเรียนในสถานับุคคมศึกษาประเภทให้ความรู้และทักษะวิชาชีพมีระยะเวลาการดำเนินการสั้น ระหว่าง 1 - 10 วัน หรือระหว่าง 1 - 50 ชั่วโมง

6. กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการโครงการประเภทให้ความรู้และทักษะวิชาชีพในปีงบประมาณ 2527 มีผู้รับบริการ 19,350 คน มีผู้สำเร็จตามโครงการ 18,999 คน ส่วนโครงการประเภทให้ข่าวสารและข้อมูลไม่สามารถระบุจำนวนผู้รับบริการได้ ระบุได้เพียงปริมาณในการจัดเท่านั้น โดยมีรายการวิทยุ 190,708 รายการ รายการโทรทัศน์ 1,112 รายการ เอกสารสิ่งพิมพ์ 38 ฉบับ จำนวน 150,789 เล่ม การสาธิต 21 กิจกรรม การจัดนิทรรศการ 52 กิจกรรม และการเผยแพร่อื่น ๆ 50 กิจกรรม

7. ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีจำนวน 36.3 ล้านบาท เป็นเงินงบประมาณแผ่นดิน 6.7 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 18.46 เงินสนับสนุนอื่น 25 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 68.87 และเรียกเก็บจากผู้รับบริการ 4.6 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 12.67

8. การติดตามประเมินผลการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในสถานับุคคมศึกษายังไม่เป็นระบบนักและมักจะ เป็นการติดตามผลเพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการจัดฝึกอบรมเท่านั้น การติดตามประเมินผลในเรื่องการนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปปรับปรุงตัวเองและประสิทธิภาพในการทำงานหรือไปประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้จึงแทบไม่มี ดังนั้นจึงไม่สามารถยืนยันการใช้จ่ายประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 : 6 - 19)

ลักษณะการบริการชุมชนที่ดี

เพื่อให้การดำเนินงานบริการชุมชนของสถานับุคคมศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสนองตอบความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง สถานับุคคมศึกษาจะต้องกำหนดนโยบายการบริการชุมชนของสถานับุคคมศึกษาไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งการกำหนดขอบข่ายของการดำเนินงานบริการชุมชนของสถานับุคคมศึกษาไว้ด้วยการดำเนินงานบริการชุมชนของสถานับุคคมศึกษาควรมีหลักการ ดังนี้

1. บริการชุมชนที่ให้นั้นจะต้องมีคุณค่าทางวิชาการ เพียงพอและต้องไม่ใช่ลักษณะของงานบริการที่สถาบันในระดับต่ำกว่าจะทำได้โดยง่าย เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน และให้งานนั้นเหมาะสมกับที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัด
2. การบริการชุมชนจะต้องไม่แสวงหากำไร
3. บริการที่ให้ต้องเหมาะสมกับความต้องการ ของสังคมหรือท้องถิ่นในขณะนั้น การให้บริการที่ตรงกับความต้องการ ของชุมชนย่อมได้ประโยชน์คุ้มค่ากับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย (ไพฑูริย์ พงศะบุตร 2517 : 85 - 91)
4. การบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาควรถือหลักการให้และการรับ ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน มิใช่เป็นการให้หรือการรับ แต่เพียงฝ่ายเดียว
5. สถาบันอุดมศึกษาจะต้องแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นการร่วมมือกันทำงานมิใช่เป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน (ทบวงมหาวิทยาลัย อ่างใน วิสัน จุมปาแปด 2520 : 9 - 10)

สถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคควรมีบทบาทอย่างแข็งขันในการพัฒนาชนบทตามนโยบายของรัฐบาล การร่วมพัฒนาชนบทสถาบันอุดมศึกษากำหนดนโยบายและแนวทางบริการชุมชน ดังนี้

1. เลือกพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นหลักให้เหมาะสมกับโครงการบริการชุมชนของสถาบัน โดยเน้นพื้นที่ยากจน และหนาแน่นเป็นหลักในการพัฒนา
2. ดำเนินการให้ความรู้ขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการครองชีพ เพื่อพัฒนาฐานะของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และให้บริการพื้นฐานขั้นต่ำอย่างทั่วถึงในเขตชนบทที่มีความยากจนหนาแน่น
3. ส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นตามลำดับ และให้ความรู้และทักษะที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ในปัจจุบันมิได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ ได้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งโดยธรรมชาติและ

และมนุษย์ทำให้เกิดขึ้น

4. เผยแพร่เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เหมาะสมที่ประชาชนสามารถทำขึ้นใช้
ได้เอง และมีการลงทุนต่ำ เพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพของประชาชน ให้ประชาชน
สามารถทำได้เองโดยเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่หาง่ายในท้องถิ่นและเสียค่าใช้จ่ายน้อย

5. พัฒนาทัศนคติ และความคิดที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาคด้วยตัวเอง
ให้มากที่สุด เพราะคนจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถมากขึ้น และสามารถตัดสินใจ
ได้ด้วยตัวเองมากขึ้น ปัญหาที่คือทำอย่างไรคนชนบทจึงจะสามารถตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ
ที่เขาต้องดำเนินชีวิต การที่ประชาชนจะสามารถตัดสินใจอะไรได้เองนั้นเป็นหน้าที่ของ
มหาวิทยาลัยที่จะต้องให้ความรู้และเป็นความรู้ที่จำเป็นที่เขาต้องใช้จริง
(เจริญ จันทลักษณ์ อ่างใน ปราณี คุสกูล 2528 : 106 - 107)

บทบาทการบริการชุมชนของนิสิตนักศึกษา

นิสิตนักศึกษาเป็นผู้นำบทบาทอย่างสำคัญในการบริการชุมชนในลักษณะของงาน
กิจกรรมนิสิตนักศึกษา (Student Activities) งานกิจกรรมนิสิตนักศึกษาเป็นสิ่ง
สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณสมบัติ เสริมสร้างบุคลิกและสมรรถภาพในด้าน
ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตัวนิสิตศึกษานอกเหนือไปจากการเรียนในชั้นเรียน เพื่อที่จะทำ
ให้สำเร็จเป็นบัณฑิตที่เปรียบพร้อมด้วยความรู้ความสามารถ มีวิจรรย์ญาณคอส่วนรวม
มีคุณธรรม และสุขภาพพลานามัยแข็งแรง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์
ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกายและจิตใจ

การจัดกิจกรรมนิสิตศึกษาคำเนินการมาพร้อมกับการจัดการศึกษาระดับ
อุดมศึกษา กิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ การกีฬา คณิต การปฐกถา
โต้วาที และอื่น ๆ

ทบวงมหาวิทยาลัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของงานกิจกรรมนิสิตนักศึกษา
ระดับอุดมศึกษา และได้กำหนดนโยบายในการสนับสนุนกิจกรรมบริการชุมชนของนิสิต
นักศึกษาในรูปของโครงการบำเพ็ญประโยชน์หรือโครงการอาสาพัฒนาชนบท โดยมี
วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อาสาพัฒนาชนบท อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อนำความรู้ ความวิชาการไปสร้างสรรคความเจริญให้แก่ประชาชนในชนบทที่ห่างไกลและในตัวเมือง
2. เพื่อให้ นิสิตนักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงอันจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสภาพที่แท้จริงของสังคมทั้งในเมืองและชนบท ซึ่งจะทำให้สามารถปรับตัว ให้เข้ากับสภาพของสังคมที่เป็นจริง ตลอดจนสำนึกถึงความรับผิดชอบตอสังคม โดยเฉพาะ ชนบท เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว
3. เพื่อเสริมสร้างให้นิสิตนักศึกษามีความสามัคคี มีความรับผิดชอบ และ เสียสละเพื่อส่วนรวม
4. เพื่อเป็นการฝึกให้นิสิตนักศึกษา เป็นผู้ที่มีความสามารถและ เป็นผู้ตาม ที่ดีโดยรู้จักร่วมกันทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักนอนปรนและรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่น รู้จัก แก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล รอบคอบควยความออกทน
5. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างนิสิตนักศึกษา ประชาชนและข้าราชการที่เกี่ยวข้อง

โครงการบำเพ็ญประโยชน์ของนิสิตนักศึกษาได้แก่โครงการ คำนการพัฒนาชนบท และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะงานที่ปฏิบัติได้แก่

1. การพัฒนา คำนการศึกษา เช่น สร้างและซ่อมแซมอาคารเรียนและ พัฒนาโรงเรียน สร้างสนามกีฬาให้โรงเรียน จัดทำและสาชิตการทำอุปกรณการศึกษา สาชิตและให้ความรู้ในการจัดห้องสมุดในโรงเรียน
2. การพัฒนา คำนสาธารณูปโภค เช่น สร้างตังเก็บน้ำ ชุกสระ ชุกบ่อน้ำ พัฒนาปรับปรุงหมุ่บ้านและสาธารณสมบัติ
3. การพัฒนา คำนคมนาคม เช่น การสร้างและซ่อมสะพาน งานวาง ทอระบายน้ำ

4. การพัฒนาสาธารณสุข เช่น การจัดชุดแพทย์เคลื่อนที่ ทันตแพทย์เคลื่อนที่ การให้บริการแนะนำความรู้ด้านอนามัยและสาธารณสุขทั่วไป

5. การพัฒนาการเกษตร เช่น การสร้างฝาย การจัดระบบการส่งน้ำทางการเกษตร การส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร รวมทั้งการสาธิตวิธีการต่าง ๆ

6. การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ปลูกป่า พัฒนาและปรับปรุงอุทยาน ชุกคุคลอง ให้บริการความรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อาทร ชนเห็นชอบ 2529 : 4 - 5)

ในปีงบประมาณ 2527 นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยและสถานต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในโครงการอาสาสมัครหรือโครงการบำเพ็ญประโยชน์โดยขอเงินงบประมาณสนับสนุนผ่านทบวงมหาวิทยาลัยดังรายละเอียดดังนี้

จำนวนโครงการอาสาสมัคร ทั้งสิ้น	266	โครงการ
นิสิตนักศึกษาเข้าร่วมโครงการ	14,530	คน
อาจารย์เข้าร่วมโครงการ	707	คน
ใช้งบประมาณทั้งสิ้น	12,680,956.50	บาท

ลักษณะงานที่ปฏิบัติได้แก่ การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการเกษตร การพัฒนาสาธารณสุข การพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานและพัฒนาชุมชน และการพัฒนาค่านิยม (ทบวงมหาวิทยาลัย 2527 : 3 - 8)

จากการประเมินผลการจัดโครงการอาสาพัฒนาชนบทของนิสิตนักศึกษา พบว่า

1. นิสิตนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้บริหารกิจการนิสิตนักศึกษา มีความเห็นว่าโครงการอาสาพัฒนาชนบทมีผลทำให้นิสิตนักศึกษาได้รับประสบการณ์ ได้เรียนรู้การเป็นผู้นำและผู้นำที่ดี เรียนรู้การปรับปรุงบุคลิกภาพ และเพิ่มความสนใจในความรับผิดชอบต่อสังคมมากที่สุด

2.2 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 60 ของพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม สภาพพื้นที่เป็นดินร่วนปนทรายอยู่ในสภาพแห้งแล้งขาดอินทรีย์วัตถุ โดยเฉพาะในบริเวณอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอธวัชบุรี อำเภอนาโพธิ์ อำเภอนาเชือก อำเภอนาคู และอำเภอเชียงยืน ในบางพื้นที่ดินชั้นล่างมีปริมาณหินเกล็ดสะสมอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอำเภอธวัชบุรีและอำเภอนาโพธิ์ โครงสร้างของดินระยะลึกระหว่าง 50 เซนติเมตร จากผิวดินไม่สามารถอุ้มน้ำ มีพื้นที่ป่าไม้เพียงร้อยละ 2.75 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด แหล่งน้ำธรรมชาติค่อนข้างเป็นจำนวนมากทำให้การเพาะปลูกพืชต่าง ๆ การทำนาไค่นในอัตราต่ำ และน้ำกินน้ำใช้ยังไม่พอกองการอุปโภคบริโภคของประชาชนในชนบท เพราะวัสดุอุปกรณ์การจักสานน้ำและเก็บกักน้ำไม่เพียงพอ ในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนคดเคี้ยวระหว่างหมู่บ้านหรือตำบลยังไม่สะดวกอีกจำนวนมาก

จังหวัดมหาสารคามมีประชากร จำนวน 835,749 คน จำนวนครัวเรือน 146,551 หลัง ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยต่อพื้นที่ 145 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร นับว่าเป็นจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล 751,749 คน คิดเป็นร้อยละ 90 ของประชากรทั้งจังหวัด อัตราการเกิดของประชากรเป็น 16.1 ต่อพันคน และมีอัตราการเพิ่มเป็นร้อยละ 1.2

ด้านความรู้และการศึกษา จากการสำรวจผู้ไม่รู้หนังสือและไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และหรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าประชากรช่วงอายุ 14 - 50 ปี มีจำนวน 6,423 คน อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปมีจำนวน 10,445 คน ปี 2528 มีอัตราการเรียนต่อระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 6,639 คน จากจำนวน 21,800 คน คิดเป็นร้อยละ 30.45 เด็กที่ไม่สามารถเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาจะทำงานบ้าน ทำนาทำไร่ และประกอบอาชีพที่อื่น รวมทั้งไม่ประกอบอาชีพอะไรเลย จังหวัดมหาสารคามมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 605 แห่ง สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันเป็นสาเหตุให้ประชาชนเกิดความกดดันทางจิตใจ ขาดความสำนึกในคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น

ด้านสาธารณสุขและการอนามัย มีผู้ป่วยเป็นโรคทางเดินหายใจมากที่สุดคือ 123.2 ต่อพันคน รองลงมาเป็นโรคทางเดินอาหาร 107.8 ต่อพันคน โรคติดเชื้อ 80.3 ต่อพันคน โรคขาดสารอาหารของเด็กก่อนวัยเรียนคือระหว่าง 3 - 5 ปี มีดังนี้ คือ รัศมีที่ 1 ร้อยละ 36.04 รัศมีที่ 2 ร้อยละ 5.09 และรัศมีที่ 3 ร้อยละ 0.12 ของประชากรวัยนี้

ด้านเศรษฐกิจการ เกษตรและทั่วไป จังหวัดมหาสารคามมีเกษตรกรทั้งสิ้น 686,429 คน เมื่อเทียบกับพื้นที่การ เกษตรซึ่งมี 2.2 ล้านไร่แล้ว นับว่าเกษตรกรมีเนื้อที่เพาะปลูกน้อยมาก ผลผลิตทางการ เกษตรยังอยู่ในอัตราต่ำ มีศัตรู พืชและสัตว์ ระบาดทุกปี มีการว่างงานตามฤดูกาลมาก รายได้เฉลี่ยของ เกษตร/ครอบครัว/ปี ประมาณ 2,000 บาท เกษตรกรมีอาชีพทำนามากที่สุด รองลงมาเป็นการทำไร่ การทำประมงน้ำจืดและอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีเพียงเล็กน้อย

ด้านการปกครอง จังหวัดมหาสารคามมีทั้งหมด 1,371 หมู่บ้าน 97 ตำบล ได้แบ่งการปกครองเป็น 9 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ส่วนการปกครองดินเมืองคักการ บริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง สุขาภิบาล 7 แห่ง และเทศบาล 1 แห่ง

จากลักษณะสภาพทั่วไปของจังหวัดมหาสารคาม สามารถจัดกลุ่มปัญหาและจัด ลำดับความสำคัญของปัญหา ได้ดังนี้

1. ปัญหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการ เกษตรยังไม่เพียงพอ

ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามมีน้ำสะอาดดื่มโดยนับจากถึง เก็บน้ำฝนและ โอง รวมกันแล้วจำนวน 97,105 ไบ ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนครอบครัวของจังหวัดที่มี 146,551 ครอบครัวแล้ว ยังขาดอีกจำนวนมาก ซึ่งครอบครัวหนึ่งควรจะมีถึงเก็บน้ำฝน และโองประมาณ 2 ไบ โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง อำเภอนาคู อำเภอนาเชือก และอำเภอวาปีปทุม

ประชาชนมีแหล่งน้ำสำหรับใช้สอยในลักษณะของบ่อน้ำจำนวน 7,257 บ่อ และมีแหล่งน้ำเพื่อการ เกษตรในลักษณะของสระน้ำ หนองน้ำจำนวน 2,070 แห่ง ซึ่ง นับว่าขาดแคลนเมื่อเทียบกับจำนวนครอบครัวที่มีอยู่

2. ประชาชนส่วนใหญ่สุขภาพอนามัยไม่ดี

ในปี 2527 มีจำนวนผู้ป่วยด้วยโรคต่าง ๆ สูง เมื่อเปรียบเทียบกับ การเกิดโรคของประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและของประเทศ และเมื่อมีการตรวจพบาธิของประชาชนพบว่ามีความผิดปกติทั่วเรือน ลักษณะของโรคที่มีผู้มารับบริการ สาธารณสุขจากสถานบริการสาธารณสุขคือ

1. โรคทางเดินอาหาร พบว่าประชาชนป่วยเป็นโรคทางเดินอาหารถึง 107.4 ต่อพันคน ซึ่งเมื่อเทียบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเท่ากับ 75.5 ต่อพันคน
2. โรคติดเชื้อและพาราสิค 80.3 ต่อพันคน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เท่ากับ 62.6 ต่อพันคน
3. โรคทางเดินหายใจ 123.2 ต่อพันคน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เท่ากับ 105.4 ต่อพันคน
4. สภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียนคืออายุต่ำกว่า 5 ปี ยังมีปัญหาขาดสารอาหาร โปรตีน และพลังงาน

สาเหตุของปัญหา

1. เนื่องจากการสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมไม่ดี โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของครอบครัวในจังหวัดมหาสารคามซึ่งมีส่วนร่วมเพียงร้อยละ 34 ของหลังคาเรือนนอกเขตเทศบาลซึ่งยังเป็นปัญหาอยู่มาก
2. การไม่ยอมรับวิทยาการแผนใหม่เกี่ยวกับการสาธารณสุขและการอนามัย และการบริการด้านสาธารณสุขมูลฐานที่รัฐบาลจัดยังไม่ทั่วถึง
3. สภาวะโภชนาการและการศึกษาไม่ดี ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม
4. ความยากจนของประชาชน

5. มีโรคติดต่อประจำท้องถิ่นในบางฤดูกาลเกิดขึ้นเป็นประจำ
6. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้เกิดความกดดันและความไม่มั่นคงทางจิตใจมาก ทำให้มีผลกระทบตอสุภาพจิตใจโดยส่วนรวมของประชาชน

3. ปัญหาผลิตผลและรายได้ของเกษตรกรต่ำ

สาเหตุของปัญหา

1. ประชาชนขาดความรู้ในด้านวิชาการและการใช้เทคนิคที่ถูกต้องเหมาะสม
2. เกษตรกรไม่มีการวางแผนการใช้ที่ดิน การผลิตและการป้องกันโรคพืช
3. ทุนเดิมและไม่มีการปรับปรุงให้ใช้ปลูกพืชได้
4. สัตว์เลี้ยงเกิดโรคระบาด
5. ขาดการส่งเสริมอาชีพ เช่น อุตสาหกรรมในครัวเรือน การทำงานในฤดูแล้ง การทำประมงหมูบ้าน การทำสวนครัว และการปลูกไม้ผลและไม่ใช้สอยเป็นคน
6. จำนวนคนที่หาเงินรายได้เข้าครอบครัวมีน้อย และไม่รู้จักประหยัด
7. ทักษะคติและสิ่งแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยในการเพิ่มรายได้
8. เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองในการซื้อขายผลิตผลทางการเกษตร เพราะตกเป็นหนี้ของนายทุน
9. การรวมกลุ่มของเกษตรกรยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรทำให้อำนาจการต่อรองต่ำ ถูกเอารัดเอาเปรียบในทางการตลาดสินค้าทางการเกษตร

4. ปัญหาประชาชนขาดการศึกษาและอัตราการศึกษาคือของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ

ในปีการศึกษา 2528 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ 1 ร้อยละ 30.45 ซึ่งเป็นอัตราที่ลดลงทุกปี นอกจากนั้นจากการสำรวจของจังหวัดพบว่า ยังมีประชาชนที่ไม่รู้หนังสืออีกเป็นจำนวนมาก

สาเหตุของปัญหา

1. ผู้ปกครองยากจนมีรายได้น้อยไม่พอเพียงที่จะส่งลูกหลายให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไปได้
2. การคมนาคมไม่สะดวก สถานศึกษาบางแห่งตั้งอยู่ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม ทำให้ยากลำบากมากในการเดินทางมาเรียนของนักเรียน และเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไป
3. การบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีน้อย
4. ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม
5. ปัญหาการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านตำบลไม่สะดวก

ในปัจจุบันมีถนนที่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมจะต้องซ่อมแซม 27 สาย รวมเป็นระยะทาง 489 กิโลเมตร ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีสะพานชำรุด 13 แห่งซึ่งกระจายในทุกอำเภอ

สาเหตุของปัญหา

1. ขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง
2. ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการใช้และดูแลรักษา
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ควบคุมการใช้และการก่อสร้างไม่ได้มาตรฐาน

6. ปัญหาขาดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาจิตใจ

ในขณะนี้จังหวัดมหาสารคามเหลือพื้นที่ป่าเพียงเล็กน้อย มีวัดที่เสื่อมโทรม ไม่มีการบูรณะซ่อมแซม บางแห่งเป็นวัดที่ประชาชนไม่ศรัทธาเลื่อมใส รวมทั้งประชาชนในบางแห่งไม่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาจิตใจ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

สาเหตุของปัญหา

1. การประชาสัมพันธ์ของรัฐยังไม่ดีพอ
2. การส่งเสริมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมมีน้อย
3. ชาววัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
4. ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
5. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความกดดันทางจิตใจ ประชาชนจึงต้องหันไปทางวัตถุนิยม ขาดความสำนึกในทางจิตใจ
7. ปัญหาอัตราการเพิ่มของประชากรสูง

สาเหตุของปัญหา

1. ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เห็นประโยชน์ของการวางแผนครอบครัว
2. บุคลากรด้านการวางแผนครอบครัวไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถจัดบริการวางแผนครอบครัวและการให้ความรู้ค่านี้อย่างไม่ทั่วถึง

ปัญหาและความต้องการบริการชุมชน

การที่สถาบันอุดมศึกษาจะจัดโครงการบริการชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนก่อนว่า แต่ละชุมชนมีปัญหาค่าใช้จ่ายและต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาจัดบริการชุมชนค่านิดและในลักษณะใฝ่ข้าง ทั้งนี้เพื่อให้โครงการ

บริการชุมชนที่สถาบันอุดมศึกษาจัดขึ้นนั้นสนองตอบความต้องการ และแก้ปัญหาของชุมชนได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการจัดโครงการ เป็นอย่างดี

ปัจจุบันประชาชนในชนบทยังประสบปัญหาความต่าง ๆ มากมาย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันรัฐบาลจะมีนโยบายและทุ่มเทในการพัฒนาชนบทมากเพียงใดก็ตาม ประเทศไทยได้เริ่มพัฒนาอย่างมีแผนมาตั้งแต่ปี 2504 ซึ่งเป็นปีแรกของการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะประสบผลสำเร็จในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันก็ได้สร้างปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งระหว่างเมืองกับชนบท และระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ เกิดความแปลกแยกทางวัฒนธรรม และปัญหาสุขภาพจิตต่าง ๆ ผลการพัฒนาตกเฉพาะบุคคลบางกลุ่ม ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยังเป็นผู้ขาดโอกาสในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง (สถาบันวิจัยสังคม 2527 : 1)

ปัญหาของชาวชนบทโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในขณะนี้คือ

1. ปัญหาทั่วไป

1.1 ปัญหาการว่างงาน เนื่องจากการเพาะปลูกและการทำการเกษตรของชาวชนบทของอาศัยน้ำฝนและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล ประชาชนไม่สามารถสร้างงานหรือสร้างผลผลิตได้นอกฤดูกาล ทำให้เกิดปัญหาความยากจนตามมา

1.2 ปัญหาอบายมุข ในชนบทประชาชนส่วนใหญ่จะหลงใหลในอบายมุขกัน โดยเฉพาะ "หวยเถื่อน" หรือ "หวยไต้กิน" ซึ่งจะทำให้ประชาชนยากจนลงกว่าเดิม

1.3 ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอันเนื่องมาจากความยากจนและอบายมุข

1.4 ปัญหาขาดสารอาหารซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัญหาขาดสารอาหารจะส่งผลกระทบต่อทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

1.5 ปัญหาความสะอาดในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การถ่ายอุจจาระไม่เป็นที่ทำให้เกิดโรคระบาดทั้งในคนและสัตว์เลี้ยง

1.6 ปัญหาการเพิ่มผลผลิต เนื่องจากชาวชนบทมีศักยภาพในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของครอบครัวในระดับที่ทำให้ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

2. ปัญหาด้านบริการของรัฐ โครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ผ่านมา มีลักษณะสั่งการมาจากเบื้องบนลงล่าง หรือสั่งจากส่วนราชการส่วนกลางทำให้โครงการพัฒนานั้น ๆ ไม่สนองตอบความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ชาวชนบทจึงยังคงวนเวียนอยู่ในวัฏจักรของความยากจนอยู่

3. ปัญหาทรัพยากรเพื่อการผลิต ทรัพยากรที่สำคัญในการผลิตของชาวชนบทคือที่ดินซึ่งในปัจจุบันคุณภาพของที่ดินถูกทำลายลงด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตของชาวชนบทตกต่ำ เกิดความแห้งแล้งทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศ

4. ปัญหาสมรรถนะในการผลิตของชาวชนบท การผลิตในหมู่บ้านมีผลผลิตตกต่ำเพราะขาดความรู้และไม่ได้ใช้ทรัพยากรที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นความบกพร่องของการจัดการ ความบกพร่องในการพึ่งพาตนเอง และความบกพร่องของรัฐบาลในแง่ของการกระจายความรู้ไปสู่ระดับล่าง

5. ปัญหาเรื่ององค์กร ในหมู่บ้านตามชนบทประชาชนยังขาดการจัดตั้งองค์กรของประชาชน ประชาชนขาดจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน ทำให้ประชาชนขาดพลังในการต่อรองและขาดพลังในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน องค์กรของประชาชนที่มีอยู่ในปัจจุบันก็เกิดจากการขึ้นำของข้าราชการ มิได้เกิดจากจิตสำนึกและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

6. ปัญหาทัศนคติและค่านิยม ชาวชนบทกำลังถูกรวบรัดด้วยอารยธรรมที่ไหลบ่ามาพร้อมกับความเจริญของการพัฒนาประเทศ ความต้องการของประชาชนที่แสดงออกมายาวครั้งไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริง หรือจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน แต่เป็นความต้องการที่เกิดจากการเอาอย่างหรือลอกเลียนกันซึ่งเกิดจากอิทธิพลการโฆษณาสินค้าผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ประจำวัน (ไสว พรานมณี 2530 :

จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่กำหนดนโยบายพัฒนาชนบทของรัฐบาล ได้สรุปปัญหาของชาวชนบทไว้ดังนี้

1. ร้อยละ 54 ของเด็กก่อนวัยเรียนทั้งหมดเป็นโรคขาดอาหารในระดับต่าง ๆ กัน และในจำนวนเด็กอายุ 0 - 4 ปีที่เสียชีวิต 20% เสียชีวิตด้วยโรคขาดสารอาหาร

2. ประชาชนมีความลำบากและมีอัตราเสี่ยงสูง รวมทั้งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเฉลี่ยคนละไม่ต่ำกว่า 50 บาทในการเดินทางไปรับบริการจากโรงพยาบาลซึ่งอยู่ห่างไกล

3. ประชาชนซื้อยาราคาแพงและเป็นอันตรายต่อชีวิต

4. ประชาชนในเขตชนบทยากจนมีอัตราการป่วยและตายด้วยโรกระบบทางเดินอาหารไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของอัตราการป่วยและตายด้วยโรคอื่น ๆ

5. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคไม่ถึง 50% หญิงมีครรภ์ หญิงลูกอ่อนและเด็กทารกเสียชีวิตด้วยขาดการดูแลในระยะต่าง ๆ

6. ความไม่รู้กฎหมายเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การเอาผิดเอาเปรียบในการประกอบอาชีพการแย่งกันถือครองที่ดินและความไม่เข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน

7. ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในการพิจารณาโครงการของรัฐอย่างเป็นระบบ ขาดความสามารถในการแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตด้วยตนเอง

8. ประชาชนต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายสูงในการเดินทางไปติดต่อที่ตัวอำเภอ

9. ประชาชนขาดแคลนอาหารโปรตีนในการบริโภคซึ่งส่งผลถึงสุขภาพอนามัยที่อ่อนแอ ประชาชนในชนบทไม่มีความรู้และรับการแนะนำในเรื่องการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำไว้เพื่อบริโภค

10. โรคระบาดสัตว์ปีก ทำให้สัตว์ปีกที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ตายไปไม่ต่ำกว่า

ร้อยละ 80 - 90 ท่อปีโดยประชาชนไม่รู้จักการใช้วัคซีนในการป้องกันโรคระบาดสัตว์

11. ราษฎรที่ขาดโค กระบือในการทำนาต้องเสียค่าเช่าเป็นข้าว 50 - 100 ถึงต่อ 1 ไร่ใน 1 ฤดูการทำนาซึ่งเป็นอัตราค่าเช่าโค กระบือที่สูงมาก (โฆสิต บันเปี่ยมวิษณุ 2527 : 20 - 23)

ความต้องการของประชาชนที่มีต่อบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคและมีบทบาทในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ศึกษาถึงความต้องการของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ขอให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดการสอน วิจัย บริการ ชุมชน และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เฉพาะการบริการชุมชนผลการศึกษาพบว่า ประชาชนต้องการให้คณะศึกษาศาสตร์จัดบริการเกี่ยวกับการอบรมสัมมนาครู การจัดการศึกษาในชนบท การศึกษาผู้ใหญ่ การให้ความรู้เกี่ยวกับชนบทธรรมเนียมประเพณี การศึกษานอกสถานที่ และการแนะแนวแก่นักเรียน เป็นต้น

คณะวิทยาศาสตร์-อักษรศาสตร์ควรให้บริการเกี่ยวกับการอบรมครู การทบทวนจัดห้องสมุดในโรงเรียนชนบท จัดห้องสมุดเคลื่อนที่และการอบรมครูบรรณารักษ์ เป็นต้น

คณะพยาบาลศาสตร์ควรให้บริการเกี่ยวกับการจัดหน่วยพยาบาลเคลื่อนที่ไปตามหมู่บ้านให้ความรู้ด้านพยาบาลเบื้องต้นแก่ประชาชน แนะนำวิธีการใช้ยาแก้ปวด ประเภท การให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ และจัดอบรมครูให้ทำหน้าที่ปัจจุบันพยาบาล เป็นต้น

คณะเกษตรศาสตร์ควรให้บริการเกี่ยวกับการขยายพันธุ์สัตว์และผสมพันธุ์สัตว์ ที่คู่เกษตรกร สาธิต อบรม และแนะนำเกษตรกร อบรมพนักงานเกษตรจังหวัด และ ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ปีก เป็นต้น

คณะวิศวกรรมศาสตร์ควรให้บริการเกี่ยวกับการสอนตามหลักสูตรระยะสั้น เปิดอบรมครูช่าง การทดสอบคุณสมบัติของวัสดุ การเจาะน้ำบาดาล เป็นต้น

คณะแพทยศาสตร์ควาให้บริการเกี่ยวกับการแพทย์ทางอากาศ การวางแผน
ครอบครัว บริการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ การโภชนาการ และบริการแพทย์ฝึกหัดประจำ
ศูนย์อนามัยอำเภอ เป็นต้น (ชวลิต กวงพิตราและคณะ 2523 : 56 - 57)

สำหรับการศึกษาดังความต้องการของประชาชนที่มีต่อบริการชุมชนของสถาบัน
อุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามได้มีการศึกษาในปี 2520 ซึ่งศิริวรรณ เสรีกิจวงศ์
ได้สำรวจความต้องการรับบริการทางวิชาการของประชาชนที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบ
ของวิทยาลัยครูมหาสารคาม พบว่า

ด้านการศึกษาทั่วไป ประชาชนร้อยละ 90 ขึ้นไปต้องการการศึกษานอก
โรงเรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้และคิดเลขเป็น นอกจากนั้นต้องการที่จะอ่านหนังสือ
ประจำหมู่บ้าน บริการแนะแนวเพื่อการศึกษาต่อสำหรับนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ
ต้องการเอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ รายการเกี่ยวกับการศึกษาทางวิทยุ บริการ
ห้องสมุดของวิทยาลัยครูมหาสารคามและบริการห้องสมุดเคลื่อนที่

ด้านเศรษฐกิจและการอาชีพ ประชาชนร้อยละ 90 ขึ้นไปต้องการความ
ร่วมมือในการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ความรู้เกี่ยวกับการคัดเลือกพันธุ์พืช
ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชไร่ ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปราบศัตรูพืช แหล่งซื้อขาย
ผลผลิตทางการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยต่าง ๆ

ด้านอนามัยและโภชนาการ ประชาชนกว่าร้อยละ 90 ต้องการความรู้เกี่ยว
เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ บริการแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและความรู้
เกี่ยวกับการบริโภคอาหารให้ถูกหลักอนามัย

ด้านการปกครอง ประชาชนกว่าร้อยละ 90 ต้องการความรู้เกี่ยวกับสถาบัน
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นอกจากนั้นยังต้องการความรู้เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ใน
ทรัพย์สิน ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย การเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนา
หมู่บ้าน ความรู้เกี่ยวกับการซื้อขาย เป็นต้น (ศิริวรรณ เสรีกิจวงศ์ 2520 :
131 - 132) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการวิจัยของ วิสัน จุมปาแปด
ที่ศึกษาความต้องการของประชาชนที่มีต่อบริการ สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัด

มหาสารคาม พบว่า สมาชิกสภาจังหวัดมหาสารคามและประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม มีความต้องการบริการชุมชนค้ำนการเมือง การปกครอง ค้ำนเศรษฐกิจ ค้ำนการเกษตร ค้ำนการศึกษา และค้ำนอนามัยและครอบครัวในระดับมากทุกค้ำน (วิสัน จุมนปาแฝค 2520 : 57 - 58)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในต่างประเทศ

ในต่างประเทศได้มีความสนใจศึกษาบทบาทค้ำนการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา เช่น เวลช์ (Welch 1975 : 4212-A) ได้ศึกษาถึงการจ้คโครงการและงบประมาณเพื่อการบริการชุมชนของวิทยาลัยชุมชน 76 แห่ง ซึ่งเป็นกลุ่มวิทยาลัยที่ริเริ่มการบริการชุมชนในรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างวิทยาลัยเหล่านี้กับกลุ่มวิทยาลัยที่ไม่ได้จ้คกิจกรรมบริการชุมชนในค้ำนจำนวนกิจกรรมของวิทยาลัย การใช้งบประมาณโดยส่วนรวม การให้ชุมชนใช้อาคารสถานที่ของวิทยาลัยและจำนวนนักศึกษาที่มาลงทะเบียนโดยไม่คิดเป็นหน่วยกิต เวลช์ได้เสนอแนะว่า ควรใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาใช้พัฒนาการค้ำเนินงาน และควรให้ความรู้ค้ำนสังคมวิทยา พลศึกษาและนันทนาการแก่ชุมชนด้วย

โกรซิงเจอร์ (Groezinger 1975 : 8554-5855-A) ได้ศึกษาบทบาทของอาจารย์ของสถาบันอุดมศึกษาในบัลติมอร์ในค้ำนการบริการชุมชน โดยสร้างแบบสอบถามเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและนันทนาการ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอนามัยและสิ่งแวดล้อม และส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และได้จ้คส่งแบบสอบถามนี้ไปยังอาจารย์ และผู้บริหารวิทยาลัยชุมชนจำนวน 35 แห่ง รวม 212 คน ในรัฐอิลลินอยส์ แล้วนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาปรับปรุง โดยเลือกเอาค้ำงานบริการชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบตั้งแต่ร้อยละ 50.00 ขึ้นไปมาใช้ และอาศัยข้อ เสนอแนะมาค้คแปลงเป็นแบบสอบถามชุดใหม่ให้วิทยาลัยชุมชนต่าง ๆ ใช้ศึกษาถึงความจำเป็นและความต้องการ

มัวร์ (Moore 1975 : 5059-A) ได้ศึกษาถึงบทบาทของบริวนิกจูเนียร์ คอลเลจ (Brunswick Junior College) ในด้านการพัฒนาชุมชน โดยวิเคราะห์การรับรู้เกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนของกลุ่มผู้นำชุมชนกับอาจารย์ของมหาวิทยาลัย พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่าวิทยาลัยควรจะรวมกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนไว้เป็นหน้าที่หนึ่งของวิทยาลัย และเสนอให้กระทำผ่านองค์กรศูนย์รวมของประชาชนตามหลักการประชาธิปไตย และให้ประชาชนรู้จักช่วยเหลือตัวเอง เฉพาะกลุ่มอาจารย์เห็นควรให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นกิจกรรมในหลักสูตร โดยคิดเป็นหน่วยกิตเหมือนการฝึกงานของนิสิตนักศึกษาและเป็นการให้การศึกษาต่อเนื่องแก่ประชาชน และเพื่อให้การบริการชุมชนนี้คงอยู่ตลอดไปวิทยาลัยควรสนับสนุนให้งานพัฒนาชุมชนเป็นปริมาณงานด้านหนึ่งในการประเมินผลงานเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือน

เมอร์ฟี (Murphy 1975 : 5867-A) ได้ศึกษาลักษณะกิจกรรมบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในเมืองบัลติมอร์ โดยศึกษาจากความคิดเห็นของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเหล่านั้นโดยแบ่งเป็นกลุ่มอาจารย์ที่เคยร่วมกิจกรรมบริการชุมชนกับกลุ่มที่ไม่เคยร่วมกิจกรรมบริการชุมชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่ร่วมงานด้านนี้จะเป็นผู้มีอายุและทำงานในสถาบันแห่งนั้นมาตั้งแต่แรกคิดคอกันนานกว่า 1 ปี ผู้ตอบทั้งหมดเห็นว่ากิจกรรมบริการสาธารณะมีผลในทางบวกต่อการสอน การวิจัย และคุณภาพโดยส่วนรวมของสถาบันของตน และได้เสนอให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ สนับสนุนและช่วยเหลือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเมืองบัลติมอร์และชุมชนทั่วไป แต่ไม่ถือเป็นผู้มีหน้าที่ที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องทำ เว้นเสียแต่จะเปลี่ยนโครงสร้างทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาและ เจตคติของชุมชนที่มีต่อจุดมุ่งหมายของการศึกษาเสียใหม่

เบอร์ตัน (Burton 1974 : 4596-A) ได้สำรวจลักษณะโครงการบริการชุมชนของวิทยาลัยชุมชนรัฐอลาบามา เพื่อศึกษาถึงบทบาทและขอบข่ายการดำเนินงานของโครงการบริการชุมชน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้บริหารวิทยาลัยจำนวน 18 แห่ง ในปีการศึกษา 2514 - 2515 พบว่า การบริการชุมชนไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ผู้ดำเนินการจะเสนอแนะและของบประมาณเป็นคราว ๆ ไป ไม่มีการจัดสรรงบประมาณที่แน่นอน

งานวิจัยในประเทศ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้มีความสนใจกันมานานพอสมควร ลักษณะการวิจัยมีทั้งที่วิจัยบทบาทการบริการชุมชนของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาพร้อม ๆ ไปด้วยบทบาทด้านการสอน การวิจัย และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและมีทั้งงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะด้านการบริการชุมชนเพียงประการเดียว รวมทั้งการศึกษาถึงบทบาทของอาจารย์และสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาชนบท

ในปี 2520 วิสัน จุมปาแปด ได้ศึกษาบทบาทการจักระบบบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม และความต้องการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามพบว่า

1. สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามคือวิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยพลศึกษามหาสารคาม และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามได้จัดบริการสังคมโดยเน้นด้านการศึกษามากกว่าด้านอื่น ๆ โดยลักษณะการบริการสังคมที่จัดประกอบด้วยการอบรมสัมมนามากที่สุด รองลงมาได้แก่การสอนกลุ่มสนใจ การจัดนิทรรศการ ปรากฏตา การบรรยายพิเศษ และการเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน
2. อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามมีความเห็นเกี่ยวกับการจักระบบบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามว่าควรจัดทำมากในด้าน การปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านอนามัยและชีวิตครอบครัว ส่วนด้านการเกษตรควรจัดทำระดับปานกลาง
3. ประชาชนและสมาชิกสภาตำบลในจังหวัดมหาสารคามต้องการให้สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคามบริการสังคมด้านเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก รองลงมาได้แก่ด้านการศึกษา ด้านการเกษตร ด้านการปกครอง และด้านอนามัยและชีวิตครอบครัว (วิสัน จุมปาแปด 2520 : 85 - 88)

ในปี 2520 เช่นเดียวกัน ศิริวรรณ เสรีกิจวงศ์ ได้ศึกษาถึงความพร้อมในการดำเนินงานและลักษณะบริการวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูมหาสารคาม และ

ศึกษาถึงความต้องการรับบริการของประชาชนในเขตความรับผิดชอบของวิทยาลัยครูมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. วิทยาลัยครูมหาสารคามมีนโยบาย องค์กร วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร และงบประมาณอันเป็นปัจจัยพื้นฐานพร้อมที่จะดำเนินงานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน
2. งานบริการทางวิชาการของวิทยาลัยครูมหาสารคามจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ งานที่เป็นโครงการระยะสั้นมีกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานที่แน่นอน และงานที่เป็นโครงการต่อเนื่อง
3. ประชาชนทั้งแต่ร้อยละ 90 ขึ้นไปต้องการรับบริการทางวิชาการด้าน เศรษฐกิจและการอาชีพมากที่สุด รองลงมาคือด้านอนามัยและโภชนาการ ด้านการศึกษาทั่วไป และด้านการปกครอง ตามลำดับ
4. บริการทางวิชาการที่ประชาชนต้องการนั้นส่วนใหญ่สอดคล้องกับความต้องการให้บริการจากอาจารย์วิทยาลัยครูมหาสารคาม (ศิริวรรณ เสรีกิจวงศ์ 2520 : บทคัดย่อ)

ประสิทธิ์ เทียมเกษ ศึกษาค้นคว้าถึงบริการชุมชนของวิทยาลัยครูในทัศนะของผู้บริหารการศึกษาครู และผู้นำท้องถิ่นในเขตการศึกษา 5 พบว่า ผู้บริหารการศึกษาและครูมีความต้องการบริการชุมชนด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการสูง เป็นอันดับหนึ่ง แต่ผู้นำท้องถิ่นต้องการบริการชุมชนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของทั้งสามกลุ่มต่อการบริการชุมชนของวิทยาลัยครู ปรากฏว่า ทั้งสามกลุ่มมีทัศนะไม่แตกต่างกันทั้งด้านบริการที่เป็นจริง และการบริการที่ต้องการให้วิทยาลัยครูปฏิบัติ เมื่อเปรียบเทียบความต้องการบริการชุมชนที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่พบว่า ความต้องการบริการจากวิทยาลัยครูของผู้บริหารการศึกษาและผู้นำท้องถิ่นไม่แตกต่างจากบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่ แต่ความต้องการบริการชุมชนของครูสูงกว่าการบริการชุมชนของครูสูงกว่าการบริการชุมชนที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่

การจัดอันดับความสำคัญของกิจกรรมการบริการชุมชนของผู้บริหารการศึกษาครู และผู้นำท้องถิ่นปรากฏว่า ผู้บริหารการศึกษาและครูให้ความสำคัญแก่การบริการด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการสูงสุด ส่วนผู้นำท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่การบริการ

ก้านพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ (ประสิทธิ์ เทียมเคซ 2521 : 98)

สวัสดิ์ สุคนธ์ ได้ศึกษาถึงบทบาทและความรับผิดชอบของอาจารย์ในกลุ่ม
วิทยาลัยครูภาคใต้ ประกอบด้วยวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูสงขลา และวิทยาลัยครูยะลา พบว่าการให้บริการทาง
วิชาการแก่ชุมชน เช่น การเขียนบทความทางวิชาการ การปาฐกถา การร่วมอภิปราย
ทางวิชาการ การเป็นวิทยากร การให้การศึกษอบรมครูประจำการ การจัดการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน การให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับงานวิชาการ และการเผยแพร่
ความรู้ทางวิทยุหรือโทรทัศน์โดยอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ปฏิบัติในเกณฑ์น้อย
(สวัสดิ์ สุคนธ์ 2523 : 70)

กนก ไบบัว ได้วิจัยถึงการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในภาค
ตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการรับบริการสังคมจากสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออก
ของผู้นำชุมชนและประชาชนที่ประกอบอาชีพต่างกันที่มีต่อการบริการค้ำ การปกครอง
ค้ำ เศรษฐกิจและอาชีพ ค้ำ การศึกษา และค้ำ อนามัยและชีวิตครอบครัว

ผู้นำชุมชนและผู้ประกอบอาชีพรับราชการมีความต้องการรับบริการสังคม
จากสถาบันอุดมศึกษาในค้ำ การปกครองและค้ำ การศึกษาไม่แตกต่างกัน แต่ผู้รับ
บริการทั้งสองกลุ่มมีความต้องการรับบริการสังคมในค้ำ ดังกล่าวมากกว่าผู้ประกอบ
อาชีพรับจ้าง ค้ำ ชายและ เกษตรกรรม

ผู้นำชุมชนที่ประกอบอาชีพรับราชการ และเกษตรกรรมมีความต้องการ
บริการสังคมค้ำ เศรษฐกิจและอาชีพไม่แตกต่างกัน แต่ผู้รับบริการทั้งสามกลุ่มมีความ
ต้องการรับบริการสังคมในค้ำ นี้มากกว่าผู้ประกอบอาชีพรับจ้างและค้ำ ชาย ส่วนการ
บริการสังคมค้ำ อนามัยและชีวิตครอบครัว ปรากฏว่าผู้นำชุมชนและประชาชนที่
ประกอบอาชีพต่างกันมีความต้องการรับบริการไม่แตกต่างกัน

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ที่มีต่อการ
บริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่ทำอยู่จริงกับควรทำ ความคิดเห็นของผู้บริหารกับ

อาจารย์ที่มีต่อการบริการที่ทำอยู่จริงมีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยพบว่าคะแนนเฉลี่ยของการบริการสังคมที่ควรทำสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของการบริการสังคมที่ทำอยู่จริง ส่วนความคิดเห็นที่มีต่อการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่ทำอยู่จริงระหว่างผู้บริหารกับอาจารย์ไม่แตกต่างกัน

3. ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้บริการกับความต้องการรับบริการของกลุ่มผู้รับบริการที่มีต่อการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่ทำอยู่จริง มีความแตกต่างกัน โดยคะแนนเฉลี่ยของความต้องการรับบริการของกลุ่มผู้รับบริการสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้บริการที่มีต่อการให้บริการที่ทำอยู่จริง เช่นเดียวกัน ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้บริการกับความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการที่มีต่อการบริการสังคมที่ควรทำก็มีความแตกต่างกันโดยคะแนนเฉลี่ยของความต้องการรับบริการสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของการให้บริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่ควรทำ (กนก ไบบัว 2524 : 45 - 51)

สถิติ กองคำ ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการให้บริการชุมชนที่เคยปฏิบัติและที่คาดหวังว่าควรปฏิบัติของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการชุมชนของกลุ่มวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัยพบว่าลักษณะงานการให้บริการชุมชนที่เคยปฏิบัติและที่คาดหวังว่าควรปฏิบัติของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาโดยส่วนรวมแล้วแตกต่างกัน ลักษณะงานที่ผู้บริหารเคยปฏิบัติมากที่สุดได้แก่ค้ำวีสศุครุภัณฑ์และอาคารสถานที่ ค้ำวที่เคยปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่ค้ำวการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ ลักษณะงานที่อาจารย์เคยปฏิบัติมากที่สุดได้แก่ค้ำวการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการทั่วไป ค้ำวที่เคยปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่ค้ำวีสศุครุภัณฑ์และอาคารสถานที่ ลักษณะงานที่นักศึกษาเคยปฏิบัติมากที่สุดได้แก่ค้ำวการพัฒนาชุมชนและการร่วมกิจกรรมชุมชน ค้ำวที่เคยปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่ค้ำวีสศุครุภัณฑ์และอาคารสถานที่

ลักษณะงานที่ผู้บริหารคาดหวังว่าควรปฏิบัติมากที่สุดได้แก่ค้ำวีสศุครุภัณฑ์และอาคารสถานที่งานที่คาดหวังว่าควรปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่ค้ำวอนามัยและชีวิตครอบครัว ลักษณะงานที่อาจารย์คาดหวังว่าควรปฏิบัติมากที่สุดได้แก่การส่งเสริม

ความรู้ทางวิชาการทั่วไป คำนึงที่คาดหวังว่าควรปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่ค่านิยม
และการปกครอง ลักษณะงานที่นักศึกษาคาดหวังว่าควรปฏิบัติมากที่สุดได้แก่การ
พัฒนาชุมชนและการรวมกิจกรรมชุมชน คำนึงที่คาดหวังว่าควรปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่
ค่านิยมศรัทธาและอาคารสถานที่

เมื่อเปรียบเทียบความต้องการบริการจากวิทยาลัยครูกับการบริการที่
วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่พบว่า ความต้องการบริการจากวิทยาลัยครูของผู้บริหารการศึกษา
และผู้นำท้องถิ่นไม่แตกต่างจากการบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่ แต่ความต้องการ
ของครูสูงกว่าบริการที่วิทยาลัยครูปฏิบัติอยู่

การจัดอันดับความสำคัญของกิจกรรมบริการชุมชนของผู้บริหารการศึกษา
ครูและผู้นำท้องถิ่น พบว่าผู้บริหารการศึกษาและครูให้ความสำคัญแก่การบริการค่านิยม
การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการสูง ส่วนผู้นำท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่การบริการค่านิยม
พัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพสูงสุด (สถิติ กองคำ 2526 : 203 - 228)

โดยที่รัฐบาลปัจจุบันมีนโยบายในการพัฒนาชนบท ส่วนราชการต่าง ๆ
ของรัฐได้กำหนดโครงการพัฒนาชนบท กระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงหนึ่งใน 4
กระทรวงหลักของการพัฒนาชนบท และวิทยาลัยครูได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาชนบทเพื่อ
สนองต่อนโยบายของรัฐบาล และสมควรที่จะได้ศึกษาถึงบทบาทการพัฒนาชนบทของ
สถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะวิทยาลัยครู สากล จริยวิทยานนท์ ได้ศึกษาถึงบทบาทของ
สถาบันอุดมศึกษาส่วนภูมิภาคในการพัฒนาชนบทโดยศึกษาเฉพาะวิทยาลัยครูภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าในการเข้าร่วมในโครงการพัฒนาชนบทของวิทยาลัยครู
อาจารย์ ได้เข้าร่วมในโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อมมากกว่าร้อยละ 80 โดย
ทั่วไปแล้ว โครงการพัฒนาชนบทประสบความสำเร็จในอัตราที่สูง กล่าวได้ว่า
ไม่มีโครงการใดที่ล้มเหลว อาจารย์ประมาณร้อยละ 90 ต่างประเมินว่าโครงการ
พัฒนาชนบทของวิทยาลัยครูประสบความสำเร็จในระดับปานกลางถึงระดับมาก อาจารย์
และนักศึกษาของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมใน
โครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาล (สากล จริยวิทยานนท์ 2525 : 168 - 169)

ในปี 2527 ชัยวัฒน์ บุณฑริก ได้ศึกษาถึงบทบาทของอาจารย์วิทยาลัยครูในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

1. ในการพัฒนาชนบท อาจารย์มีบทบาทให้บริการวิชาการแก่ชุมชนมากกว่าค้ำอื่น บทบาทรองลงไปคือการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่วนบทบาทที่ค่อนข้างน้อยคือการวิจัยและการมีส่วนร่วมในโครงการ

2. ในการวิเคราะห์วิธีดำเนินการพัฒนาชนบท พบว่าอาจารย์ได้ดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าอย่างอื่น โดยมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดและให้คำปรึกษาในการจัดตั้งวัฒนธรรม รองลงไปคือการส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการ ด้านสาธารณสุขพื้นฐานและการวางแผนครอบครัว ส่วนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพกระทำน้อยกว่าค้ำอื่น

3. ปัญหาสำคัญที่สุดในการพัฒนาชนบทคือปัญหางบประมาณไม่เพียงพอสำหรับโครงการปัญหาที่สองคืออาจารย์ไม่สามารถเสียสละเวลาให้กับโครงการได้อย่างเต็มที่ ปัญหาที่สามคือ การขาดความร่วมมือระหว่างอาจารย์ในวิทยาลัยครูกับหน่วยงานอื่น ๆ ปัญหาสุดท้ายคือชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการ เพราะคิดว่าไม่ใช่ผู้เริ่มต้นโครงการ (ชัยวัฒน์ บุณฑริก 2527 : ง - จ)

ศิริชัย อิศสระโชติ ได้ศึกษาถึงบทบาทค้ำการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า

1. เนื้อหาการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ได้แก่ ค้ำการศึกษา รองลงไปคือ ค้ำการเกษตร ค้ำสังคมและวัฒนธรรม ค้ำอนามัยและชีวิตครอบครัว ค้ำเศรษฐกิจ และค้ำการเมืองการปกครอง

2. วิธีดำเนินการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน วิทยาลัยครูใช้ภาควิชาเป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการชุมชนมากที่สุด รองลงไปคือใช้คณะวิชาและวิทยาลัย ส่วนวิทยาลัยครูร่วมกับหน่วยงานอื่นยังมีน้อย การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูยังไม่มืหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

3. ลักษณะการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน พบว่าวิทยาลัยครูใช้วิธีการฝึกอบรมประชุมเชิงปฏิบัติการ การสาธิต การทดลอง และการเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน

4. อาจารย์จากภาควิชาต่าง ๆ ให้บริการทางวิชาการมากที่สุด รองลงไปคือกลุ่มอาจารย์และนักศึกษาร่วมกันให้บริการ ส่วนกลุ่มอาจารย์ร่วมกับบุคคลอื่นยังมีน้อย ผู้รับบริการที่สำคัญที่สุดคือครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษา รองลงไปได้แก่กลุ่มนักเรียน นักศึกษาและกลุ่มเกษตรกร ส่วนกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจและกรรมการผู้ใช้แรงงานยังได้รับบริการจากวิทยาลัยครูน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ

5. ปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ได้แก่ งบประมาณขาดแคลน ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้บริหารสถาบันไม่ให้ความสำคัญต่อการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนเท่าที่ควร
(ศิริชัย อิศสระโชติ 2527 : ง - จ)

ศูนย์วิทยชวจพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย